

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КНИГИ У
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1-M19z,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньо-професійною програмою
Дошкільна освіта
(заочна форма навчання)
Ремінник Зоряна Миколаївна

Керівник: **Бабюк Т. Й.**,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Рецензент: **Гудима Н. В.**,
кандидат філологічних наук,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КНИГИ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	6
1.1 Методичні підходи до використання книги в роботі з дітьми дошкільного віку.....	6
1.2 Ціннісне ставлення до книги в субкультурі старшого дошкільника.....	15
1.3 Теоретичне обґрунтування психолого-педагогічних умов формування ціннісного ставлення до книги у старших дошкільників.....	24
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО КНИГИ.....	37
2.1. Діагностика ціннісного ставлення старших дошкільників до книги.....	37
2.2. Упровадження психолого-педагогічних умов формування ціннісного ставлення до книги в освітньо-виховний процес.....	52
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	81
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93
ДОДАТКИ.....	99

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Могутнім інструментом формування свідомості людини й формування її душі завжди були художнє слово, книга, влучно названа В. Сухомлинським „неминучим світочем, джерелом духовності, що супроводжувала людину протягом усього життя”[47, с. 133] .

Проблему використання художнього слова у вихованні й навчанні дітей достатньо глибоко й різнобічно досліджували суспільні діячі, письменники, просвітителі в різні історичні періоди (Г. Ващенко, К. Вентцель, О. Герцен, М. Добролюбов, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський та ін.). Надаючи надзвичайного значення книзі у вихованні підростаючої особистості, вони з особливою вимогливістю та відповідальністю підходили до відбору текстів для читання дітям, наголошували на необхідності прищеплювати любов до книги з перших років життя. Педагогами й психологами проведено численні дослідження, пов’язані з виявленням особливостей сприймання літературних творів (Т. Алієва, Л. Виготський, О. Запорожець, В. Кудрявцев, Г. Люблінська, О. Мелік-Пашаєв, Т. Рєпіна); удосконаленням методики роботи з книгою (М. Алексєєва, А. Виноградова, М. Коніна, Н. Карпінська, Л. Панкратова, О. Ушакова); формуванням художньо-мовленнєвої діяльності дітей (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Гурович, Л. Таллер, С. Чемортан).

Аналіз наукових розробок у колі досліджуваної проблематики засвідчив інтерес до книги як педагогічного засобу для вирішення численних дидактико-методичних і психолого-педагогічних завдань: естетичного формування, у якому ефект досягався через роботу з ілюстрацією та художньо-образним змістом літературних творів (В. Алексєєва, К. Бабенко, Д. Джурабаєва, І. Куличева, Л. Терещенко, Г. Савостіна та ін.); морального формування (С. Варнаков, А. Коряка, Д. Здапарова); патріотичного формування (С. Вінникова, А. Михайленко, Є. Райхліна); як засіб формування почуття

гумору (С. Курінна) тощо. Ціннісне ставлення дошкільника до книги вивчали в межах дитячої субкультури (В. Абраменкова, Л. Варяниця, Н. Гавриш, М. Іконнікова, І. Кон, О. Кононко, В. Кудрявцев та ін.).

Актуальність окресленої проблеми, соціальна й практична значущість і зумовили вибір теми дослідження: **„Формування ціннісного ставлення до книги у дітей старшого дошкільного віку”**.

Об’єкт дослідження – формування ціннісного ставлення до книги у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного ставлення до книги.

Мета дослідження – здійснити теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку запропонованих психолого-педагогічних умов формування в старших дошкільників ціннісного ставлення до книги.

Завдання дослідження:

1. Визначити понятійно-категоріальне поле дослідження, уточнити сутність поняття „ціннісне ставлення до книги” щодо дошкільного віку.
2. Визначити критерії, показники й охарактеризувати рівні ціннісного ставлення до книги в дітей старшого дошкільного віку.
3. Обґрунтувати психолого-педагогічні умови формування в старших дошкільників ціннісного ставлення до книги.
4. Експериментально перевірити ефективність визначених психолого-педагогічних умов формування в старших дошкільників ціннісного ставлення до книги.

Для досягнення поставлених мети й завдань використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* - аналіз наукових джерел задля уточнення ключових термінів відповідно до предмета дослідження; аналіз літературознавчої, психолого-педагогічної літератури для визначення етапів дослідження, формулювання завдань, виявлення сутності й особливостей процесу формування ціннісного ставлення до книги дітей і дорослих, вивчення

стану роботи закладів дошкільної освіти у цьому напрямі; структурно-порівняльний аналіз дав змогу простежити специфіку ціннісного ставлення до книги в дошкільників; синтез, узагальнення, моделювання для обґрунтування сукупності психолого-педагогічних умов формування в дітей ціннісного ставлення до книги; *емпіричні* – опитування (анкетування, бесіда, тестування), методи прямого, опосередкованого спостереження та самоспостереження, *праксиметричні* – вивчення стану й умов формування ціннісного ставлення дошкільнят до книги (аналіз, систематизація та узагальнення досвіду роботи ЗДО); *педагогічний експеримент* для перевірки ефективності психолого-педагогічних умов формування в старших дошкільників ціннісного ставлення до книги; методи математичної статистики для інтерпретації результатів дослідження.

Експериментальна база. Дослідження проводилося в Тернопільському дошкільному навчальному закладі №13. Експериментом було охоплено 135 дітей старшого дошкільного віку, вихователі та батьки вихованців.

Апробація результатів. Результати дослідження оприлюднені на науково-практичних конференціях різного рівня.

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 2 наукових публікаціях.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (61 найменування), 7 таблиць, 10 рисунків. Загальний обсяг дипломної роботи – 103 сторінки, з яких 96 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

У дипломному дослідженні наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення проблеми формування ціннісного ставлення до книги в дітей старшого дошкільного віку, що виявляється в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці відповідних психолого-педагогічних умов.

1. На підставі аналізу проблеми дослідження нами було визначено наступний зміст *ціннісного ставлення до книги у дітей старшого дошкільного віку*: це стійкий прояв у дитини інтересів, бажань і потреб, які виявляються у взаємодії з книгами, здатності до емоційного відгуку на їхній зміст і форму, наявності достатнього літературного досвіду відповідно до вікових можливостей.

2. Визначено критерії та показники оцінки сформованості ціннісного ставлення до книги у старших дошкільників, а саме: показники *мотиваційно-потребнісний* критерію: інтерес до книги; тривалість діяльності з нею; перевага спілкуванню з книгою над іншими видами діяльності; *когнітивний критерій*: рівень знань про книгу; літературний досвід, активність літературно-художньої комунікації; *емоційно-оцінний* критерій: емоційно-оцінне сприйняття прочитаного; наявність читацьких пріоритетів; оцінювання книги; *поведінковий* критерій: використання книги для пошуку інформації; бережливе ставлення до книги; виявлення активності в читацькому середовищі групи (родини).

3. Узагальнення наявного наукового та методичного матеріалів, практики роботи в ЗДО дозволило нам обґрунтувати сукупність психолого-педагогічних умов для формування ціннісного ставлення до книги у дітей старшого дошкільного віку: планування освітньої діяльності з групуванням освітнього змісту навколо літературних і фольклорних творів; створення в групі закладу дошкільної освіти навчально-розвивального середовища, супровід процесу спілкування з книгою традиціями та ритуалами; залучення батьків до формування в дітей ціннісного ставлення до книги.

4. Реалізація психолого-педагогічних умов під час формувального експерименту відбувалась поетапно. На кожному з етапів (*мотиваційному, емоційно-оцінному, інтелектуально-пізнавальному, соціально-психологічному та завершальному*) змінювалися смислові акценти: від уваги до зовнішньої привабливості книги через використання книжок-іграшок, залучення дітей до оцінювання книги на основі власних емоційних відчуттів у процесі театралізованої діяльності, роботи на інтегрованих заняттях та в читацькому середовищі групи й родини – до розкриття художньої цінності книги та знаходження особистісних смислів у текстах книг. На різних етапах упроваджувались цикли занять на основі текстоцентричного підходу, здійснювалась цілеспрямована робота у створеному читацькому середовищі, що забезпечувало формування стійкого інтересу дітей до книги, збагачення літературного досвіду дітей, активізацію художньої комунікації. Планомірне урізноманітнення й ускладнення роботи з батьками дітей дало змогу переконати у вагомості проблеми, мотивувати їх на створення в сім'ях читацького середовища, опанувати ефективні способи використання літературних творів для вирішення численних виховних і розвивальних завдань.

5. Зіставлення результатів контрольного обстеження з даними зрізу на констатувальному етапі експерименту засвідчило, що в дітей експериментальної групи простежується позитивна динаміка рівнів сформованості ціннісного ставлення старших дошкільників до книги. Більші результати засвідчено за мотиваційно-потребнісним та когнітивним критеріями. Так, кількість дітей з достатнім рівнем в ЕГ збільшилась на 16,3 % (з 8,3% до 25%), а кількість дітей з низьким рівнем зменшилась на 16,7 % (з 16,7% до 0%). У той самий час показники рівнів сформованості ціннісного ставлення старших дошкільників до книги в КГ виявилися менш переконливими та не засвідчили суттєвої позитивної динаміки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абраменкова В. В. Социальная психология детства: развитие отношений ребенка в детской субкультуре. Москва : Моск. психол.-социал. ин-т ; Воронеж : НПО „МОДЭК”, 2000. 416 с.
2. Алексеева М. М., Яшина Б. И. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников : учеб. пособие для студентов высш. и сред. пед. учеб. заведений. Москва : Издат. центр „Академия”, 2000. 400 с.
3. Андреева Н. А. Взаимодействие ДОУ и семьи в формировании основ здорового образа жизни у детей дошкольного возраста : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Екатеринбург, 2005. 193 с.
4. Андрианов М. А. Философия для детей (в сказках и рассказах) : пособие по воспитанию в семье и школе. Минск : „Современное слово”, 2003. 280 с.
5. Арушанова А. Г. Речь и речевое общение детей : кн. для воспитателей дет. сада. Москва : Мозаика-Синтез, 1999. 272 с.
6. Базова програма розвитку дитини „Я у світі” / О. Л. Кононко. Київ : Світич, 2008. 430 с.
7. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богущ А. М., Бєленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. Київ : Видавництво, 2012. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatocnij.pdf> (дата звернення 14.11.2019).
8. Богущ А. М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Одеса : Маяк, 1999. 88 с.
9. Богущ А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і практика. Запоріжжя : Просвіта, 2000. 216 с.

10. Богуш А. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах : підручник. Київ : Вид. дім „Слово”, 2008. 440 с.
11. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності у дошкільних навчальних закладах : підруч. для студ. вищих навч. закл. фак. дошк. освіти. Київ : Вид. дім „Слово”, 2006. 304 с.
12. Бородич А. М. Методика розвитку речі дітей. Москва : Просвещение, 1981. 256 с.
13. Водовозова Є. М. Формування розуму // Дошкільна лінгводидактика : хрестоматія / упоряд. А. М. Богуш. Ч. I та II. Київ : Вид. дім „Слово”, 2005. С. 183 – 189.
14. Выготский Л. С. Мышление и речь. Москва : Лабиринт, 1996. 352 с.
15. Гавриш Н. В., Ліннік О. О., Губанова Н. В. Сучасне заняття в дошкільному закладі: навчально-методичний посібник / ред. Н. В. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2007. 496 с.
16. Гавриш Н. Про ефективне використання художнього слова в освітньому процесі дошкільного закладу // Освіта Донбасу. 2011. № 1(144). С. 35–41.
17. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. Київ : Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с.
18. Гавриш Н., Ліннік О. Управління розвитком дошкільників в освітньому середовищі дитячого садка // Дошк. формування. 2013. № 1. С. 13 – 18.
19. Гавриш Н., Ліннік О. Цікава філософія для дітей : метод. посіб. Київ : Шк. Світ, 2011. 128 с.
20. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. Москва : Изд-во „Школа-Пресс”, 1995. 448 с.
21. Діти і соціум : Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, І. Печенко; наук. ред. А. М. Богуш; заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.

22. Дронова О. Дошкільник у світі краси: як сприймають, розуміють і пояснюють красу діти 5 – 6 років // Дитина-педагог: сучасний погляд. Психолого-педагогічні та соціальні аспекти сучасної дошкільної та початкової освіти : колективна монографія / заг. ред. В. В. Докучаєва; Держ. Закл. «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2010. С. 277-325.
23. Закирова А. Ф. Теоретические основы педагогической герменевтики : монографія. Тюмень : Изд-во ТюмГУ, 2001. 152 с.
24. Зверева О. Л. Влияние дошкольного учреждения на повышение педагогической культуры молодой семьи : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Общая педагогика, история педагогики и образования”. Москва, 1987. 23с.
25. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности. Москва : Наука, 1986. 386 с.
26. Иконникова С. Н. Защитный пояс культуры и стратегия отношения к детству // Дети и старики как группы риска: миссия социальной работы в обществе переходного типа : сб. ст. и материалов Междунар. конф. (15 – 17 мая 2000 г.). Самара, 2001. С. 12-15.
27. Коменский Я. А. Материнская школа ; пер. с нем. М. Н. Воскресенской. Санкт-Петербург : Изд. ред. журн. „Образование”, 1892. 64 с.
28. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : наук.-метод. посіб. / наук. ред. О. Л. Кононко. Київ : Ред. журн. „Дошкільне формування”, 2003. 243 с.
29. Кон И. С. Ребенок и общество. М. : Педагогика, 1988. 271 с.
30. Кононко О. Л. „Я у світі”: нова світоглядна позиція // Дошк. формування. 2009. № 1. С. 5-9.
31. Кудрявцев В. Т. Психология развития человека. Рига : Пед. Центр „Эксперимент”, 1999. 150 с.

32. Кузнецов Н. С. Человек: потребности и ценности. Свердловск : Урал. ун-т, 1992. –145 с.
33. Курінна С. Особливості сприймання та розуміння гумору дітьми дошкільного віку // Дитина-педагог: сучасний погляд. Психолого-педагогічні та соціальні аспекти сучасної дошкільної та початкової освіти : колективна монографія / заг. ред. В. В. Докучаєва; Держ. Закл. «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2010. С. 143 – 156.
34. Кутішенко В. П. Динаміка емоційно-ціннісного ставлення молодших школярів до учбової діяльності : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2003. 186 с.
35. Лопатухіна Т. А. Текстцентрический подход в образовательном пространстве высшей военной школы (на материале иноязычного образования) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Ставрополь, 2003. 426 с.
36. Люблинская А. А. Детская психология : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. Москва : Просвещение, 1971. 415 с.
37. Мясищев В. Психология отношений. Москва : Изд-во „Институт практической психологии” ; Воронеж : НПО „МОДЭК”, 1996. 356 с.
38. Осорина М. В. Секретный мир детей в пространстве мира взрослых. Санкт-Петербург. : Питер, 1999. 288 с.
39. Папуша О. Дитяча література як маргінес літературознавчої теорії: До проблеми конституювання об’єктів наукового дискурсу // Слово і час. 2004. № 12. С. 20- 26.
40. Планування роботи вихователя ЗДО за Базовою програмою „Я у Світі” / уклад. Швайка Л. А., Шевцова О. А. Харків : Вид. група „Основа”, 2010. 399 с.
41. Поніманська Т. І. Формування ціннісного ставлення до світу дорослих у дітей дошкільного віку // Вісник : зб. наук. пр. / Глухів. держ. пед. ун-т. Глухів, 2003. Сер. : Пед. науки. Вип. 2. С. 12-16.

42. Развитие речи детей дошкольного возраста : пособие для воспитателя дет. сада / под ред. Ф. А. Сохина. Москва : Просвещение, 1979. 223 с.
43. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. Москва : АН СССР, 1957. 328 с.
44. Русова С. Вибрані твори. Київ : Освіта, 1996. 303 с.
45. Сметанина В. И. Социализация личности ребенка на основе взаимодействия семьи и детского сада : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Москва, 2002. 175 с.
46. Соловьева О. И. Методика развития речи и обучения родному языку в детском саду. Москва : Просвещение, 1966. 175 с.
47. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Киев : Рад. шк., 1984. 288 с.
48. Сухомлинська О. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи // Шлях освіти. 1996. № 1. С. 24 – 27.
49. Тихеева Е. И. Игры и занятия малых детей. Москва : Просвещение, 1965. 117 с.
50. Тихеева Е. И. Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста). Москва : Просвещение, 1981. 111 с.
51. Томас У., Знанецкий Ф. Методологические заметки // Американская социологическая мысль. Москва, 1994. С. 343.
52. Тоцька Т. Філософія для дітей та дорослих за літературними творами В. Сухомлинського. Київ : Шк. світ, 2011. 128 с.
53. Тураева З. Я. Лингвистика текста (Текст: структура и семантика). Москва : Просвещение, 1986. 280 с.
54. Українська та зарубіжна література : навч. посіб. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін. ; ред. М. М. Закович. Київ : Знання, 2000. 611 с.
55. Українська дитяча книжка: політ нормальний, дрейфуючий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2010/05/19/ukrajinska-dytjacha-knyzhka-polit-normalnyj-drejfujujuchyj/> (дата звернення : 23.09.2020).

56. Ушинский К. Д. Родное слово : Кн. для детей и родителей. Москва : Лествица, 2003. 494 с.
57. Фесюкова Л. Б. Воспитание сказкой. Ярославль : ГЦРО, 2011. 108 с.
58. Фурман А. В. Освітні сценарії у системі модульно-розвивального навчання. Наук. вид. Тернопіль : НДІ МЕВО, 2009. 40 с.
59. Харчевникова Е. Л. Педагогические условия использования книги как средства формирования информационной культуры ребенка : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Владимир, 1999. 72 с.
60. Эльконин Д. Б. Развитие устной и письменной речи учащихся. Москва, 1998.
61. Эриксон Э. Детство и общество. Санкт-Петербург : Речь, 2000. 420 с.